

JUDR. JOSEF SCHIESZL A JEHO PÍSEMNÁ POZŮSTALOST

Jiří Křesťan

V září roku 1964 se dostavil do Státního ústředního archivu v Praze JUDr. Josef Schieszl, bývalý šéf politického a legislativního odboru Kanceláře prezidenta republiky v letech 1920-1938 a ministr sociální péče a správce ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy v druhé Černé úřednické vládě v roce 1926.¹ Nabídl k převzetí svůj osobní archiv, uložený v jeho bytě. Na Státní ústřední archiv byl Josef Schieszl odkázán Památníkem národního písemnictví, kde se předtím informoval o možnosti uložení svých písemností.

Samotné předání proběhlo ve dvou etapách - v říjnu 1964 a v lednu 1965 formou darování. Přestože se uvažovalo o přednostním zpracování osobního archivu, byla nakonec promarněna šance uspořádat fond ještě za života původce. Ke zpracování se přikročilo až na podzim roku 1992.

V rozsahem nevelkém fondu (1,2 bm) byly skartovány pouze písemnosti duplicitní, torzovitě, bezobsažné či znehodnocené poškozením. Celkový rozsah skartace byl minimální, ve fondu byly ponechány i kopie písemností (strojopisných záznamů, expertiz, úředních dopisů), u nichž lze předpokládat, že jejich originály jsou uloženy v Archivu Kanceláře prezidenta republiky. Tento předpoklad však není možno zejména z časových důvodů potvrdit, vyřazení výše uvedených materiálů by navíc ochudilo jednotlivé tematické celky fondu, jejichž organickou součástí v řadě případů tvoří. Potvrzuje se rovněž, že skartovat v osobních fondech je nutno velice opatrně, neboť i zdánlivě bezvýznamné písemnosti (např. intervence v osobních záležitostech) mohou mít v jistých souvislostech historickou hodnotu.

Naprostá většina fondu byla původcem netříděna. Při pořádání byly zachovány všechny celky vyčleněné původcem, byly respektovány i všechny náznaky členění či spojování archiválií. Základním principem při pořádání se stal princip věcný,² jenž byl kombinován s hlediskem diplomatickým. Tento postup odráží skutečnost, že Josef Schieszl shromažďoval materiály k jednotlivým problémům a oblastem společenského života a úřední činnosti bez ohledu na druh písemnosti. Z výše uvedených skutečností vyplývá, že nebyla například vyčleněna osobní korespondence původce fondu všude tam, kde tvoří součást určitých tematických skupin. Rovněž tisková dokumentace byla vyčleněna pouze v těch případech, kde tvořila organický celek s jinými archiváliemi.

Za inventární jednotku byl pojat soubor písemností k jednotlivým tematickým problémům či subjektům společenského života. Uvnitř inventárních jednotek byly materiály řazeny chronologicky, výjimečně i podle druhu písemnosti. Při pořádání a vnitřním členění fondu byla respektována základní pravidla pro zpracování osobních archivních fondů.³

Písemnosti, uložené v osobním fondu Josefa Schieszla, jsou psány v jazyce českém, slovenském, německém, francouzském a anglickém. V průběhu inventarizace fondu byly zpracovány rejstříky osobní, zeměpisný, věcný a rejstřík institucí. V zájmu co nejlepší orientace ve fondu byla hesla vybrána přímo z textu dokumentů všude tam, kde to vyžadoval jejich obsah.

Těžiště materiálů osobního fondu Josefa Schieszla tkví v období let 1918-1938, kdy kulminovalo jeho působení v politickém životě. Starší archiválie souvisí zejména s publikační a přednáškovou činností Josefa Schieszla a s jeho členstvím ve výkonném výboru České strany pokrokové.

Osobní archiv Josefa Schieszla obsahuje písemnosti, jež mají hodnotu pro

poznání politického života první republiky (zejména pak politiky Hradu), spolkového života (jde například o cenné písemnosti týkající se činnosti Společenského klubu, částečně i Autoklubu Republiky československé, Svazu skautů Republiky československé, zednářských lóží, Československé obce sokolské) i fungování Kanceláře prezidenta republiky.

Největší pozornost přitahují diáře Josefa Schieszla z let 1922-1936, zejména záznamy o jednáních původce fondu s významnými československými politiky. Charakter záznamů, často značně důvěrný, vylučuje, že se Schieszlovy zápisy o jednáních staly beze zbytku součástí hlášení, jež podávali členové kanceláře ve formě strojopisných záznamů kancléři Šámalovi a svým kolegům. Zápisy dokládají významnou úlohu, kterou hrál v politickém zákulisí Josef Schieszl.

Je nutno ovšem upozornit, že diáře se nedochovaly všechny (ve fondu jsou uloženy diáře z let 1922-1927 a 1932-1933, z diářů z let 1934 a 1936 se dochovaly pouze jednotlivé listy). Josef Schieszl navíc své diáře nevedl ve všech obdobích zcela systematicky, takže jejich vypovídací hodnota je různá. Část zápisů je vedena ve stenografickém písmu.

Za obvykle vysoce ceněnou součást osobních fondů bývá považována korespondence. Je nutno konstatovat, že korespondence, uložená v osobním archivu Josefa Schieszla, obsahuje poměrně málo informací o osobních a rodinných záležitostech původce. Souvisí většinou s jeho úřední, veřejnou a odbornou činností a její značná část má rutinní charakter.

Z Schieszlovy korespondence s jednotlivými osobami bych chtěl upozornit na korespondenci s Karlem Absolonem o projektu zřízení Muzea Anthropos v Brně, Vojtěchem Čížkem o jeho pedagogické činnosti, Karlem Englišem o jeho politickém a pedagogickém působení, Mílou Grimmichovou o její politické a žurnalistické činnosti, Vojtěchem Vladimírem Klecandou o vojenských záležitostech (zejména o jeho posláni v Kolumbii ve třicátých letech) a jeho činnosti na konci druhé světové války a v neposlední řadě na obsáhlou korespondenci s českožidovským aktivistou M. Schoenbaumem. Nezájímavé nejsou ani písemnosti týkající se některých představitelů německého politického života (Konrad Henlein, Robert Mayr-Harting, Wilhelm Medinger, Gustav Peters, Heinrich Rauchberg).

Výše uvedená korespondence byla soustředěna vesměs ve zvláštní řadě -Jednotlivé osoby- a nebyla oddělena od ostatních písemností týkajících se těchto osob. Součástí jiných tematických celků je zejména Schieszlova korespondence s Přemyslem Pitterem o hnutí odpírání vojenské služby, Vladimírem Fajnorem o soudnictví či s Františkou Plamínkovou o ženské otázce. Korespondence Josefa Schieszla s institucemi a politickými subjekty má zpravidla rutinní povahu.

K poznání původce fondu jsou cenné zejména písemnosti obsahující životopisné údaje o něm. Hodnotu mají rovněž rukopisy prací Josefa Schieszla, ať se již jedná o koncepty jeho přednášek či rukopisné úvahy, glosy a komentáře, jež později nebyly publikovány.

* * *

Podrobnější informace o osobním archivu Josefa Schieszla by nebyla smysluplná bez zamyšlení nad osobností samotného původce fondu.⁴ Josef Schieszl byl, řečeno slovy Bohumila Markalouse (Jaromíra Johna), představitelem oné -rozkročené generace-⁵ jež kořenila v době před první světovou válkou a jež musila vstřebat převratné skutečnosti let válečných a poválečných. V roce 1936, kdy spisovatel adresoval výše zmíněné řádky Josefu Schieszlovi, se navíc český národ nezadržitelně blížil k počátku období, kdy byla konfronto-

vána jeho existence s ideologiemi fašismu a komunismu. I zkušenosti z -velkého skluzu- měl stárnoucí Schieszl intenzivně prožít.

Josef Schieszl se narodil dne 30. dubna 1876 ve Ždánicích na Moravě. Podle rodinné tradice přišel jeho pradědeček na Moravu ve službách lichtenštejnských z Rakouska.⁶ Počátkem roku 1884 přesídlili Schieszlovi rodiče do Bučovic, kde jeho matka Julie, rozená Pešerová, zdědila po svém otci čtvrtlán. V Bučovicích navštěvoval Josef Schieszl obecnou školu. Pevná vazba na rodný kraj zůstala Schieszlovi vlastní po celý jeho život. Svědčí o tom jeho kontakty s místními historiky, spisovateli a vlastivědnými pracovníky (např. Augustinem Kratochvílem, Josefem a Františkem Šujanovými, Františkem Strouhalem, Antonínem Kolkem, Václavem Valentou, Čeněk Kramolišem) i důvěra, s níž se na -Jožku- obraceli krajané a příbuzní, žádající pomoc při řešení osobních záležitostí.

V letech 1889-1897 studoval Josef Schieszl na českém gymnáziu v Brně. Jeho spolužáky byli mimo jiné pozdější čelný představitel národně demokratické strany František Sís a pozdější zakladatel Muzea Anthropos v Brně, archeolog, speleolog a geolog profesor Karel Absolon, s nímž udržoval Schieszl i později živé styky. Po maturitě a jednoroční vojenské službě odešel Schieszl studovat práva na českou univerzitu v Praze. Studia ukončil v roce 1902 a v následujícím roce získal titul doktora práv.

Vzhledem ke skromným poměrům rodičů byl Josef Schieszl odkázán sám na sebe. Při hledání prostředků ke studiu měl štěstí, když se v roce 1899 stal stenografem v advokátní kanceláři doktora Antonína Schauera. Tento známý pražský právník, politicky činný v mladočeské straně, zůstal Schieszlovi celoživotním vzorem nejen svým stylem práce, ale i vztahem k podřízeným a klientům.⁷ V jeho advokátní kanceláři si Schieszl přivydělával ještě v době své nedlouhé soudní praxe. Na doporučení Schauera vstoupil v roce 1904 Josef Schieszl do služeb advokátní komory v Praze. Po třech letech se stal sekretářem komory. Léta práce v advokátní komoře, jejímž zaměstnancem zůstal až do roku 1920, hodnotil Schieszl později⁸ zejména jako zkušenost potvrzující možnost korektních vztahů a spolupráce příslušníků české a německé národnosti na základě odbornosti a společné dobré vůle.

Krátce po absolvování univerzity se stal Josef Schieszl pražským dopisovatelem brněnských Moravských rozhledů a zanedlouho se začaly objevovat i další jeho příspěvky v odborných právnických periodikách i v denním tisku. Jeho články z předválečné doby svědčí o vzrůstajícím zájmu o sociální a hospodářské otázky. Současně s publikační činností zahájil Schieszl svou aktivitu přednáškovou, zaměřující se v prvním období především na etické problémy.

Publikační a přednášková činnost souvisela se Schieszlovou aktivitou politickou. Už jako student reprezentoval realistickou mládež ve výkonném výboru Masarykovy České strany pokrokové. Zde rovněž učinil v roce 1905 svou první trpkou zkušenost z politické sféry. Šlo o tak zvanou Herbenovu aféru sirotčích peněz. Svou účast na aféře charakterizoval později Schieszl jako -největší hřích, kterého jsem se dopustil ve své práci veřejné-.⁹ Josef Schieszl v roce 1905 na návod Emanuela Chalupného přispěl jako referent výkonného výboru k spěšnému vyloučení Jana Herbena z realistické strany. Tento krok musel být vzápětí napraven, neboť úmysl Herbena defraudovat peníze, získané na podporu sirotků po neštěstí na severočeském dole Jupiter v roce 1902, se nepodařilo prokázat. Aféra skončila fiaskem pro jejího iniciátora Emanuela Chalupného a přispěla zřejmě k značnému ochlazení Masarykova poměru k němu.¹⁰

Počátek století znamenal pro Josefa Schieszla rovněž dobu změn v osobním životě - v roce 1907 uzavřel sňatek s Ludmilou Gebauerovou, dcerou profesora Jana Gebauera. V roce 1908 se jim narodil syn Jan a dva roky poté

dcera Olga.¹¹ Je možno konstatovat, že rodina poskytla Josefu Schieszlovi klidné zázemí, naplněné láskou a vzájemným porozuměním, bez něhož by bylo těžko myslitelné rozvinutí jeho veřejných aktivit.

V roce 1904 oznámil Josef Schieszl pražskému policejnímu ředitelství vystoupení ze svazku římskokatolické církve a svůj úmysl nevstoupit do žádné státem uznané církve.¹² Tento akt odrážel náboženskou krizi, již v tu dobu intenzivně prožívala mladá pokrokářská inteligence. Pro Schieszla nešlo o popření významu náboženství - nadále je uznával jako nutný základ světového názoru.¹³ Jednalo se mu především o kritiku bigotní formálnosti a dogmatismu tehdejší římskokatolické církve. Tato kritika se přes některé výhrady nesla v duchu Masarykově.¹⁴ O tom, že náboženství zůstalo součástí Schieszlova duševního světa, svědčí i jeho pozdější příklon k českobratrské církvi evangelické.

Účast poručíka Josefa Schieszla¹⁵ v první světové válce skončila šťastně: po šesti dnech, kdy v kasárnách na Pohorelci komandoval v civilním oděvu svou četou, používaje místo šavle vycházkové hole, byl vyreklamován jako nepostradatelný (údajně jako jediný Čech v obvodu pražského vojenského velitelství). Za tento vývoj událostí mohl vděčit přimluvě manželky prezidenta advokátní komory Friedricha Kaufmanna, jež zřejmě pronikla až k místodržiteli hraběti Coudenhovovi, ale zejména nepořádku vládnoucímu v rakouské válečné mašinérii.

V předvečer první světové války uveřejnil Josef Schieszl v listu pokrokové mládeže Klín článek,¹⁶ kriticky hodnotící současnou českou politiku: -Není velké ideje v české politice, která by národ žijící v tak těžkých poměrech držela... Stranické boje dostoupily toho stupně, že se nám zdá, že dál to již skutečně nejde.- Autor požadoval skoncovat s oportunní politikou české reprezentace. Cílem české politiky má být podle něho -neodvislost našeho národa, též státoprávním jeho postavením završená-.

V té době patřil již Josef Schieszl k známějším představitelům realistické strany a článek naznačil jeho politické ambice. V srpnu roku 1915 byl Schieszl vyzván osobně Edvardem Benešem ke společnému odchodu za Masarykem do zahraničí. Schieszl s odvoláním na rodinu i své údajně nedostatečné znalosti a osobní vlastnosti odmítl.¹⁷

Existují pozdější zmínky o Schieszlově aktivní účasti na domácím odboji za první světové války.¹⁸ V jeho osobním archivu k podobným tvrzením bližší vysvětlení nenalezneme.

Se Schieszlovým jménem se znovu setkáváme na počátku roku 1918, kdy vrcholil úsilí části české politické reprezentace o aktivizaci české politiky, její osamostatnění a překonání stranických přehrad. Jde tedy vesměs o požadavky, jež cítil Schieszl jako naléhavé již před válkou. Výsledkem sjednocovacích snah se stal vznik České státoprávní demokracie v únoru roku 1918. Strana měla podle Schieszlova názoru sdružovat -všechny příslušníky národa, kteří se nestaví na stanovisko třídní nebo stavovské-.¹⁹ V řadách České státoprávní demokracie se sešli členové Národní strany svobodomyšlné (jedním z nejhorlivějších stoupenců sjednocení v mladočeské straně byl Schieszlův spolužák František Sís), Strany státoprávně pokrokové, moravské Strany lidovo-pokrokové, Strany národní (staročeské) a část realistů. Dodejme, že šlo o nejznámější a nejohlasnější představitele České strany pokrokové: Josefa Svatopluka Machara, Jana Herbena, Františka Drtinu, Přemysla Šámala. Lze dát za pravdu Ferdinandu Peroutkovi, který mezi výše zmíněnými -nejskvělejšími jmény strany- výslovně uvedl i Josefa Schieszla, že -ztráta těchto lidí zhatila naděje realistické strany, že bude moci hrát vynikající roli v republice-.²⁰ Nutno současně přiznat, že představa realistů, že v České státoprávní demokracii naleznou členové České strany pokrokové -větší možnost uskutečňovati náš starý, s námi srostlý

program-21 a dobudou vliv na vedení nové strany, později nedošla svého naplnění.

V roce 1918 byl Josef Schieszl Českou státoprávní demokracií vyslán do Národního výboru, Zemské hospodářské rady a po převratu i do revolučního Národního shromáždění. Archiválie uložené v jeho osobním archivu²² dokládají, že jeho aktivita směřovala v této době zejména k řešení sociálních problémů.

V době popřevratové vnímal Josef Schieszl citlivě celkový posun veřejného mínění doleva. Domníval se, že národní demokracie by se neměla zříkat sebemenší možnosti ovlivnit dění v republice útekem k negativistické kritice. V jeho rukopisné úvaze z roku 1919 čteme: -Jest třeba, abychom - nezadávali zásadě liberalismu... - postavili se jak jen to jde daleko a upřímně na levé křídlo.-²³ Jde přece v první řadě o zachování majetku národa, nikoli pouze jednotlivců. Vstřícnost pravice překoná možnost rozkolu uvnitř národa. Schieszl byl přesvědčen, že požadavek dělnictva na získání podílu na zisku je spravedlivý a jeho naplnění bude mít blahodárný účinek. Současně výslovně odmítl řešení, jež nabízeli komunisté.

Vývoj v národně demokratické straně však šel jiným směrem, než si přál Josef Schieszl. Na I. sjezdu národní demokracie v březnu 1919 dokázalo levé křídlo, nacházející své vůdce v Karlu Englišovi a Jaroslavu Stránském, prosadit řadu svých programových požadavků (z doby předsjezdové či sjezdové pochází zřejmě i Englišův rukopis programového dokumentu národní demokracie s korekturami Josefa Schieszla, uložený v Schieszlově pozůstalosti.²⁴ V dalším období se však ve straně začaly prosazovat motivy konzervativní a nacionální.

Schieszlovy komentáře v listu Služba z roku 1920²⁵ dokládají, že sledoval s obavami nárůst konfrontačních tónů v národně demokratické straně vůči vedení mladé republiky. S nelibostí konstatoval proměnu strany, jež si měla podle něho hledět -všech potřeb státu a národa-, ve -stranu zámožných lidí-, jež začíná přispívat k růstu emocionálního napětí i stavovské a nacionální atomizace společnosti.

Důležitý střet o charakter národně demokratické strany představoval sjezd národně demokratické mládeže v červenci roku 1920. Jeden z vůdců levice národně demokratické mládeže, pozdější blízký spolupracovník Josefa Schieszla z Kanceláře prezidenta republiky Emil Sobota, ocenil i s odstupem let, že Schieszl byl jediným předákem levého křídla ve straně, který se na sjezd dostavil.²⁶ Střetl se zde ostře s Viktorem Dykem. Sjezd mládeže se nakonec postavil za program pravicových vůdců strany, který shrnul Alois Rašín heslem -národ nad stát-.

Pokus Josefa Schieszla a Františka Drtiny vytvořit klub národně demokratické levice pro Čechy a mobilizovat opozičně naladěné Moravany kolem Engliše a Stránského měl již jen epizodický charakter. Výzva k pozitivní politice národně demokratické strany a k součinnosti se socialistickými stranami nedosáhla většího ohlasu.

Josef Schieszl k 1. srpnu 1920 vstoupil do služeb Kanceláře prezidenta republiky a v téže době ukončil své členství v národně demokratické straně. K jeho rozhodnutí nesporně přispěla i skutečnost, že ač jako kandidát této strany získal v parlamentních volbách nejvyšší počet hlasů ze všech krajů, kde národní demokracie nezískala volební číslo, nebyl vedením zařazen do druhého skrutinia.

Po svém rozchodu s národně demokratickou stranou nevstoupil již Josef Schieszl do žádné politické strany. Odmítl rovněž všechny pokusy skupin realistů o obnovu realistické strany.²⁷ Víme, že o intenzivních diskusích realistů o znovuoobnovení strany byl například informován Janem Blahoslavem Kozákem v dopise z 25. srpna 1921. Na podzim roku 1925 pak Josef Schieszl celou vahou své autority vystoupil proti obnovovacímu pokusu, k němuž došlo z iniciativy

brněnských realistů vedených Inocencem Arnoštem Bláhou. Podle informace listu Reforma z 1. října 1925 Schieszl varoval na setkání bývalých realistů v kavárně Opera před zneužíváním jména Masarykova, před zakládáním nových politických stran, jež by zřejmě nezískaly významnější vliv. Téhož dne vyšla v Nové Svobodě Schieszlova stať -Nové strany-, v níž čteme jeho výzvu všem nespokojencům: -Vytvrvej ve své straně, nezakládej dokonce nové. Věř, že tvá strana bude taková, jakou ji učiníš.-

Lze předpokládat, že tato Schieszlůva aktivita zcela souzněla s názorem Masarykovým a že s jistou skepsí byly sledovány Hradem i souběžné přípravy k založení Stránského Národní strany práce,²⁸ jejíž členové se měli rekrutovat především z odpadlíků z národně demokratické strany. Je nutno ovšem konstatovat, že Hrad určité naděje s Národní stranou práce jako nástrojem oslabení národní demokracie zřejmě spojoval.

Schieszlůva studie -Co s realistickou stranou?-, jež vyšla na pokračování v květnovém a červnovém čísle Služby,²⁹ představuje mistrnou analýzu slabin intelektuálů inklinujících k realismu - jejich hyperkritičnosti, nepraktičnosti, nedostatečného smyslu pro organizovanost a kompromis. Schieszl uznával, že těchto lidí je v politice třeba, neměli by se však sdružovat ve zvláštní straně. Masarykův humanismus, jehož se realisté dovolávali, chápal Schieszl nikoli jako politický program, schopný sjednotit masy voličů, ale jako životní názor velkého člověka - praktika.

Vystoupení proti obnovovacím snahám realistů zůstalo jedním z mála okamžiků, kdy Josef Schieszl otevřeně a výhradně za svou osobu zasáhl do stranických půtek naší politické scény. Po roce 1920 vystupuje především jako loajální úředník ve službách prezidenta republiky. Po svém nástupu do kanceláře prezidenta, kdy vyhověl opakovaným nabídkám kancléře Přemysla Šámala,³⁰ byl pověřen vedením jejího politického a legislativního odboru. Je možno konstatovat, že na tomto poli působnosti sehrával značně samostatnou úlohu, zhusta přesahující akční rádius samotného kancléře.³¹ Svědčí o tom především Schieszlůvy diáře, jejichž podrobnější analýza si ovšem zasluhuje větší pozornost, než umožňuje rámec této studie. (V ní chci využít především záznamy v diářích vztahující se k osobnosti Josefa Schieszla.)

Vzhledem k okolnosti, že působnost Josefa Schieszla je spojena především s Kanceláří prezidenta republiky, nebude od věci citovat z jeho smuteční řeči při pohřbu jeho spolupracovníka Emila Soboty, v níž formuloval krédo úředníka kanceláře: -Musí dokonale ovládat slovo i ducha ústavy a jiných zákonů s ní souvisejících, musí vědět, jaký výklad jim dává, nebo podle dosavadních zkušeností předvídat, jaký výklad jim dá prezident republiky, jehož stanovisko - pokud je v mezích ústavy - je povinen hájit. Musí ostatní vedoucí činitele odhadnout, jaký účinek to, co řekne, vyvolá u nich. Musí si být stále vědom toho, že jeho slovo, ať mluvené nebo psané, musí odolat kritice představených, hlavně prezidenta samého, kritice odborné i neshovívavé kritice politických odpůrců. Musí myslet na to, že žadatel, který na svou žádost dostane nějaké vyrozumění z Kanceláře prezidenta republiky, nevidí za ním úředníka na něm podepsaného a žadatele neznámého, nýbrž svého prezidenta. K tomu třeba mnoho taktu, znalosti lidských povah a situace a mnoho ohledu na všechny strany.-³²

Josef Schieszl, jehož kancléř Přemysl Šámal považoval za svého pravděpodobného nástupce,³³ nezůstal zřejmě výše uvedenému krédu v době své aktivní služby mnoho dlužen. Politikové a publicisté oceňovali jeho snahu po objektivitě a nestrannosti. -Dr. Schieszl dovedl vždy udržeti spoje a mosty při všech příležitostech i v době, kdy se zdála izolace stran i osob nepřekonatelná,-³⁴ čteme v článku Venkova z 1. května 1936 věnovanému šedesátým narozeninám Josefa Schieszla.

V Kanceláři prezidenta republiky našel Josef Schieszl -dobře sladěný celek odborníků, oddaných své práci, loajálních, nezištných, bez hašteření mezi úředníky se občas vyskytujícího-³⁵ jak uvedl ve své vzpomínce z roku 1947. Příznivou a dělnou atmosféru v kanceláři navodil nesporně v první řadě vliv osobnosti Tomáše Garrigua Masaryka, schopného spolupracovat s odborníky bez ohledu na jejich politické přesvědčení.

Zásadu zdrženlivosti, objektivnosti a nestrannosti si ukládal Josef Schieszl i při psaní svých četných novinových článků. Pokud měl potřebu vyjádřit svůj názor, který mohl vzbudit nelibost některé strany, učinil tak zpravidla pod pseudonymem,³⁶ aby tento názor nemohl být spojován se jménem prezidenta.

Diskrétní jednání s politickými předáky, navazování kontaktů a uzavírání dohod skrytých veřejnosti mohou navodit představu nečistých prostředků, jež mohly být používány v této politické hře za oponou. Je však možno konstatovat, že neexistuje jediný důkaz, jenž by naznačil, že Josef Schieszl postupoval nečestně vůči svým partnerům. Podobné podezření se neukázalo oprávněným ani v těch případech, kdy se jeho jméno dostalo do nepříjemných souvislostí například ve vztahu k Růžkově aféře³⁷ a Hajšmanově aféře.³⁸

Svou práci v Kanceláři prezidenta republiky opustil Josef Schieszl jen na poměrně nedlouhou dobu od 18. března 1926 do 12. října 1926, kdy byl povolán do Černého druhé úřednické vlády jako ministr sociální péče a správce ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Je známo, že o úřednické vládě se uvažovalo již delší dobu a že jedním z kandidátů na jejího předsedu byl právě Josef Schieszl.³⁹ S ohledem na další výklad není jisté bez zajímavosti, že iniciátorem zamýšleného jmenování Schieszla předsedou úřednické vlády byl Jiří Stříbrný.

Písemnosti v osobním archivu Josefa Schieszla, vztahující se k jeho působení v úřednické vládě, mají bohužel jen torzovitý charakter.⁴⁰ Dokumentují však, že jeho hlavní zájem se soustřeďoval na legislativní i praktické problémy spojené s řešením bytové otázky a stavebního ruchu, se systémem sociálního pojištění a důchodového zabezpečení.

Schieszlovo působení v blízkosti prvních prezidentů Republiky československé navozuje otázku jeho poměru k Tomáši Garriguovi Masarykovi a Edvardu Benešovi. -Masaryk byl mi vzorem politika a člověka vůbec a jím jsem tedy měřil ty, kdož byli voláni nebo se nabízeli ke správě národa,- čteme v komentáři k údajnému dopisu Edvarda Beneše Karlu Čapkovi z emigrace v roce 1938,⁴¹ který psal Schieszl zřejmě v roce 1946. Schieszl uznává, že Benešova situace byla mnohem složitější než doba, kdy prezidentský úřad zastával Masaryk. Beneš navíc nebyl -přírodou- vybaven tak, jako jeho předchůdce. V rukopisném komentáři se objevuje dodatečně škrtnutá věta: -Dle mého soudu byli si tyto dva mužové málo podobní.- Schieszl přiznává, že Benešovu kandidaturu v souladu s přáním Masarykovým podporoval, že však ji přijímal s jistými pochybnostmi. Po Benešově nástupu na Hrad mu Schieszl dvakrát nabídl svou rezignaci.

Masarykem zůstal Schieszl celoživotně fascinován, jeho vztah však nebyl servilní a nekritický. Schieszlův obdiv nemohla zkalit ani vzpomínka na závěrečné období vlády Masarykovy, kdy již starý prezident nebyl schopen vykonávat svůj úřad. Pro pracovníky kanceláře znamenal tento stav věcí často nepříjemnou a nevědnou práci,⁴² narážející na nepochopení politiků.

Pro příslušníky Schieszlovy generace byl typický intenzivní zájem o spolkový život, v němž si zvykli členové dříve nesamostatného národa realizovat své zájmy a ambice a jenž v jisté míře suploval aktivity v oblastech, do nichž byl Čechům přístup znesnadňován. Dodejme, že široký vějíř spolkových zájmů pomáhal překonávat to, co bychom současnou terminologií

mohli nazvat jednorozměrností osobnosti.

V osobním archivu Josefa Schieszla nalezneme písemnosti vztahující se k funkcím, které zastával v předsednictvu Československé společnosti Bílého kříže a v Autoklubu Republiky československé,⁴³ jež mají ovšem charakter spíše torzovitý. Jsou zde rovněž uloženy archiválie, dokládající Schieszlův zájem o tělocvičné, turistické, kulturní, zdravotní, profesní i jiné spolky.⁴⁴

Poněkud specifickou aktivitu Josefa Schieszla představovala jeho účast na práci zednářské lóže -28. říjen-, s níž se ovšem na počátku 30. let rozešel.⁴⁵ Je zajímavé, že dne 10. ledna 1927 byl právě Josef Schieszl vyzván Josefem Volfem, aby vypracoval doporučení na Edvarda Beneše, který se ucházel o členství v zednářské lóži -J. A. Komenský-. Ve zmíněné inventární jednotce jsou rovněž uloženy písemnosti naznačující vztah Tomáše Garrigua Masaryka k zednářům. Korespondence se zednáři dokládá -kádrovou politiku-, již se snažili členové tohoto hnutí uplatňovat.

Jméno Josefa Schieszla zůstane ovšem spojeno především se Společenským klubem, k jehož iniciátorům a čelným představitelům patřil (byl jeho dlouholetým jednatelem). -Zakládající klub, měli jsme... na mysli, že se na jeho půdě sejdou i lidé protilehlých názorů a naučí se - pokud je toho ovšem třeba - i při různosti svých názorů společensky korektně se stýkati,-⁴⁶ napsal Josef Schieszl dne 11. února 1926 při hodnocení půlleté činnosti klubu Haně Benešové. Společenský klub, který během dvou roků své existence získal tisíc sto členů, se stal místem, v němž v luxusním prostředí Sylva Tarouccova paláce na Příkopech byly navazovány užitečné kontakty mezi politiky a kulturními činiteli z Československa i zahraničí. Josef Schieszl úzkostlivě dbal se svými spolupracovníky, k nimž po řadu let patřil i sekretář klubu Bohumil Markalous, o udržování přátelské atmosféry ve Společenském klubu, v němž chtěl sblížovat představitele různých politických směrů.

V polovině třicátých let se jméno Josefa Schieszla zapsalo výrazněji do povědomí širší veřejnosti. Dne 29. června 1935 uveřejnil Schieszl v Hospodářské politice článek -Průmysl a politika-, který vyvolal mimořádný ohlas v denním tisku i odborných periodikách.⁴⁷ Schieszl v následujícím půlroce uveřejnil několik replik, jejichž největší část byla adresována Ferdinandu Peroutkovi. V listopadu roku 1936 potom přednesl Josef Schieszl obšírnou přednášku o demokracii v sekci pro studium moderní demokracie při Státovědné společnosti,⁴⁸ v níž využil podnětů z diskuse.

Důvod, proč se Schieszlovy články o průmyslu a politice setkaly s tak širokým ohlasem, nespočíval v tom, že by otevřely zcela nové téma. Diskuse o potížích demokratického systému probíhaly prakticky po celou dobu existence první republiky.⁴⁹ Pozornost vyvolala zejména skutečnost, že s nestandardními návrhy, jež ovšem zůstaly spíše v náznaku, přišel muž, jehož si veřejnost zvykla považovat za Masarykova důvěrníka v politických záležitostech, v době zjištěné řadou naléhavých vnitropolitických i zahraničně politických otázek.

Josef Schieszl, který po roce 1918 zaznamenal růst vlivu socialistických idejí, registroval ve třicátých letech vzrůst významu nového fenoménu, který měl ovlivnit evropský vývoj - fašismu. Schieszla zneklidňoval zejména měnící se postoj části podnikatelských vrstev k fašismu. V jeho dopise Ferdinandu Peroutkovi ze 4. října 1932 čteme: -Kapitalisté a průmyslníci... mají dnes už zájem na rozvratu, jak svědčí jejich podporování fašismu.-⁵⁰

Schieszl si kladl otázku, proč se fašistické řešení stává přitažlivým. V jeho diáři, v zápisu o rozmluvě s Janem Masarykem ze dne 14. března 1933 je uvedena Schieszlova myšlenka: -V tzv. faš. programu je leccos, co je přirozenou reakcí na dosavad. chyby a bude musit být uskutečněno. V zájmu státu je, aby to provedla koalice, aby to neprováděl Stříbrný. Je nutno studovat, co to je.-⁵¹

V seriálu článků -Průmysl a politika- vyjádřil Josef Schieszl názor, že strana hájící potřeby průmyslníků a finančníků (Národní sjednocení) má tvář v tvář stranám, využívajícím zájmů masových stavovských skupin (dělníků, zemědělců, živnostníků) stále menší možnost vlivu na politické dění, vyplývající právě z malého počtu příslušníků buržoazie. Nacionalismus, umožňující získat přívržence i z nekapitalistických stavovských skupin, se začíná ukazovat nepříliš efektivním, proto se podnikatelské vrstvy zajímají více o řešení opouštějící půdu demokracie, o fašistickou diktaturu.

Josef Schieszl naznačil cestu nápravy, jejíž předobraz spatřoval v paritním jednání zaměstnavatelů a zaměstnanců při uzavírání kolektivních smluv. Volby by měly probíhat v jednotlivých stavovských skupinách. Byla by přesně stanovena pravidla vztahů mezi stavovskými skupinami. Představitelé vyšších orgánů by byli voleni činovníky nižších orgánů. Na rozdíl od diktátorských režimů se stavovským zřízením by zůstala zachována demokratická pravidla jako volba činovníků, právo voličů kontrolovat je a volat k zodpovědnosti, rovné a tajné hlasování - to ovšem pouze uvnitř stavovských bloků. Tím, že bude zajištěn vliv průmyslníků a finančníků (váha každého stavovského bloku bude v zásadě stejná), zastaví se jejich ústup od demokracie. Schieszlův první článek o průmyslu a politice byl zakončen výmluvným -S.O.S.!

Výše zmíněná přednáška o demokracii z listopadu roku 1936 vyústila v Schieszlův apel na politický střed, aby vhodným postupem vůči průmyslníkům zabránil rýsujícímu se konfliktu krajních křídel - fašismu a komunismu. Přitom má být zachováno maximum občanských svobod v politické a hospodářské oblasti. V přednášce zazněla masarykovská výzva k uvědomělému individu: -Abychom nepropadli diktatuře, musíme být schopni - každý z nás, nést odpovědnost za celý svůj život.-

Ohlasy na Schieszlovy články o průmyslu a politice přinesly jejich autorovi zejména v počáteční fázi řadu zklamání. Místo věčné diskuse, již chtěl vyvolat, přicházely osobní útoky. Rudé právo ze dne 10. července 1935 označilo Schieszlův článek za -reakční, a možno říci přímo fašistický-. Jako odmítnutí v podobně důrazném duchu vyzněly články v Českém slovu z 5. a 11. července 1935. Venkov z 24. srpna 1935 reagoval článkem s výmluvným názvem -Průmysl sám zavinil svou izolaci-. Blahovolněji, byť nikoli bez kritických výhrad, přijaly naopak Schieszlovy články Polední list (9. července 1935), Národní politika (13. července 1935) a Národní listy (2. srpna 1935). Za skupinu kolem listu Program (Demokratický střed) přivítal Schieszlův článek Hubert Ripka⁵² jako slovo do diskuse o demokracii a reformě politického zřízení, po níž list již delší dobu volá.

První článek -statečného člověka- Josefa Schieszla ocenil jako -kurážný-, byť nejdoucí dostatečně daleko ve své kritice stávajícího systému ochromeného stranicstvím, v Poledním listu ze dne 16. července 1935 Jiří Stříbrný. Vyzvedl Schieszlůvu snahu -pomoci průmyslu, bez něhož bude u nás hlad a bída-. Jeho koncepci však označil za -vyčichlou demokracii-, přicházející již pozdě. Stříbrný sám však nepředložil jiný návrh než návrat k většinovému volebnímu systému známému z Rakouska.

Nejvytrvalejším oponentem Josefa Schieszla se stal Ferdinand Peroutka. Ocenil Schieszlůvu snahu pomoci průmyslu - průmyslníci si však především musí pomoci sami tím, že se budou rozumně chovat. Odmítl snahu -polekaného příznivce demokracie- vpravit do demokratického systému prvky, jež přináší fašismus. -Autor ujišťuje, že ani pak demokracie nepřestane být demokracií. Doufám, že to nemyslí v tom smyslu, že ani vycpaná kočka nepřestává být kočkou-, čteme v Peroutkově článku -Co chce od nás průmysl-, uveřejněném v Přítomnosti dne 31. července 1935. Sarkastický výrok Peroutkův mířil k zásadní otázce: lze demokracii bránit pomocí nedemokratických prostředků?

Peroutka však ve svých závěrech dospěl pouze k apelu k -dohodě průmyslových zaměstnavatelů s průmyslovými zaměstnanci o jim společných zájmech- (Přítomnost, 11. září 1935), přičemž rezolutně odmítl považovat Národní sjednocení za reprezentanta průmyslu (Lidové noviny, 30. prosince 1935). Abstraktnost a nepřesvědčivost navrhované dohody průmyslníků se zaměstnanci nemůže zakrýt ani přitakání, jež si Peroutka vyžádal od Rudolfa Bechyně (Přítomnost, 23. října 1935).

Josef Schieszl musil čelit v průběhu diskuse výtce, že jeho vystoupení bylo učiněno v souladu s přáním šedé eminence české politické scény, Jaroslava Preisse. Dojem byl posílen skutečností, že Schieszlův článek byl odevzdán do tisku souběžně s Preissovim vystoupením na manifestační schůzi československých průmyslníků, jež obsahovalo zamyšlení nikoli nepodobné úvahám Schieszlovým.⁵³ Byť kontakty obou mužů byly zřejmě četnější, než připouštěl Schieszl v průběhu diskuse i později,⁵⁴ nezdá se pravděpodobným, že by Schieszl v diskusi vystoupil ve službách ředitele Živnostenské banky.

Stejně nevěrohodné jsou úvahy o možném spojení s předáky Národního sjednocení, jmenovitě s Jiřím Stříbrným. Ve Stříbrném respektoval Schieszl silnou politickou osobnost, odmítal svého času použití represivních prostředků proti němu,⁵⁵ jejich politické linie se však po přechodu Stříbrného do negativistické opozice definitivně rozešly. Domnívám se, že vystoupení Schieszlovo vyplynulo z jeho vnitřní, palčivě pociťované potřeby vyjádřit se k problému dalších osudů demokracie v republice.

Série článků -Průmysl a politika- přispěla k diskusi o demokracii, jež se rozvíjela v Československé republice zvláště intenzívně ve třicátých letech. Skromný myšlenkový výtěžek polemiky o názorech Josefa Schieszla byl signálem jistě bezradnosti, již začala společnost propadat tváří v tvář myšlenkovým systémům fašismu a komunismu, proklamujícím otevřeně příklon k systému diktatury.

Jak známo, obavy Josefa Schieszla o osud demokracie u nás se dokonale naplnily. Schieszl demonstroval jednoznačně svůj odmítavý postoj k probíhající změně - dne 26. listopadu 1938, čtyři dny před nástupem Emila Háchy, požádal o udělení šestinedělní dovolené a dnem 31. ledna 1939 odešel do výslužby.⁵⁶ Hácha poděkoval Schieszlovi za jeho dosavadní práci v dopise, přinášejícím střízlivé ocenění, v podobném duchu byly psány i články v českém tisku, zaznamenávající jeho odchod do důchodu. Völkischer Beobachter ze dne 4. února 1939 však nazval věc pravým jménem: v Schieszlově odchodu i souběžně probíhajících změnách v diplomatických službách jde o odstavení lidí spjatých s Edvardem Benešem.

Po odchodu do důchodu žil Josef Schieszl v ústraní. Pozornosti gestapa za války neušel (byl dvakrát vyslýchán⁵⁷), okupační moci se však zřejmě nezdál nebezpečným. Josef Schieszl se ovšem nesporně o politický vývoj ve své vlasti zajímal a byl informován dokonce i o situaci na Hradě. V jeho pozůstalosti nalezneme záznam o podrobné informaci o dění v okolí Emila Háchy a jeho úmyslu abdikovat po zatčení Aloise Eliáše, kterou Schieszlovi v září 1941 poskytl pracovník Kanceláře prezidenta republiky Jaroslav Čihař.⁵⁸

Josef Schieszl se zúčastnil přivítání prezidenta republiky Edvarda Beneše při jeho návratu do Prahy dne 16. května 1945 v salóнку Wilsonova nádraží a v červenci téhož roku byl pozván na Hrad. Téměř tříhodinová beseda potvrdila prohloubení odcizení mezi dvěma muži. Neshodli se zejména v otázce pojetí kolaborace jako kolektivní viny.⁵⁹

O návrat do politiky se Josef Schieszl po roce 1945 nepokoušel. Vedle věkových důvodů a ztráty důležitých osobních kontaktů působila zřejmě

i skutečnost, že Schieszl se svými kolegy z vedení bývalého Společenského klubu musel od léta 1945 čelit nařčení z protizidovského jednání, jehož se měli dopustit v prosinci roku 1938 vyloučením některých židů z klubu. Obviněným podle dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. z 27.10.1945 z činu proti národní cti se teprve na jaře 1947 podařilo dosáhnout zastavení řízení a prokázat, že v prosinci 1938 šlo o vyloučení členů, kteří neplatili členské příspěvky.⁶⁰ Tento akt vycházel ze stanov spolku a neměl rasový motiv. Stín nepříjemného podezření však zůstal, neboť podle svědectví Františka Langer, Ferdinanda Peroutky, Petra Zenkla i Olgy Scheinpflugové bylo ve své době vyloučení jako protizidovská akce v intelektuálních kruzích vnímáno.

V zářijovém čísle Laichterovy Naší doby z roku 1946 připomněl Josef Schieszl ještě jednou své dřívější polemické zápasy. Vystoupil kriticky proti článku profesora Antonína Hobzy, který v Rudém právu z 4. září 1946 plédoval pro revoluční právo a zpochybnil princip nezávislosti soudců.⁶¹ Publikační prostor se však pro Josefa Schieszla, sledujícího nikoli bez obav vývoj v republice po roce 1945, nezadržitelně zužoval a po únoru 1948 zmizel téměř úplně. Schieszl si však podržel zvyk komentovat či alespoň glosovat politické dění. V jeho osobním archivu je uložena celá řada jeho rukopisných poznámek reagujících na vnitropolitické i zahraničně politické otázky. Opakuje se kritika nedemokratických prvků poúnorového režimu, kritika silícího historického negativismu i kritika Západu za jeho postoj vůči Východu. Je zajímavé, že velice povzbuzujícím dojmem zapůsobilo na Schieszla známé vystoupení Chruščova proti stalinismu.⁶²

Studium materiálů obsahujících údaje o životě Josefa Schieszla po roce 1948 je smutným čtením dokládajícím nepříjemná příkoří, jimž byl stárnoucí a nemocný Schieszl vystaven, ať už šlo o nátlak na odevzdání bytu v Tiché ulici na Smíchově, kde prožil téměř všechna léta po svém příchodu do Prahy, odnětí penze v roce 1953, důsledky měnové reformy či ponižující rituály při volbách.⁶³ Život Josefa Schieszla se uzavřel v Praze dne 10. března roku 1970.

* * *

-Patříš k těm, kteří neoslňují náraz, ale získávají rozum i srdce soustředěnou vážností a opravdovostí,- napsal výstižně v blahopřání k šedesátým narozeninám dne 2. května 1936 Josefu Schieszlovi jeho dlouholetý přítel Antonín Pavel.⁶⁴ Obdobně Jiří Stanislav Guth-Jarkovský ve svých Pamětech ocenil Schieszlovo gentlemanství, jež -netkvělo ve vnějškostech, ale v srdci a smýšlení-.⁶⁵ Zdá se, že lidé, kteří blíže poznali Josefa Schieszla, oceňovali jeho tichou, leč o to usilovnější pracovitou povahu, smysl pro čest a spravedlnost, spolehlivost, snahu najít řešení i ve zdánlivě neřešitelných situacích. Jeho smysl pro pořádek provázel důsledně jeho úřední i rodinný život.⁶⁶

Doménou Josefa Schieszla se nestalo působení na veřejnosti a zápas o přízeň davu. Byl jedním z těch, kteří přispěli k budování Republiky československé nenápadnou prací, jejíž důsledky je však možno jen těžko docenit.

Jeden z největších politiků první republiky, Antonín Švehla, řekl v roce 1933 Karlu Čapkovi, že Josefa Schieszla považuje za jednoho ze čtyř -slušných byrokratů-, které u nás zná.⁶⁷ Dejme však na závěr slovo manželce Josefa Schieszla, jež jej znala zřejmě ještě lépe než politikové: -Je stoprocentní státní úředník, který všechen svůj volný čas věnuje veřejným záležitostem, aniž se ohlíží na to, jestli to něco 'vynese'. Dovede jednat proti svým zájmům, jen když je to na prospěch zájmů veřejných,-⁶⁸ čteme v dopise Ludmily Schieszlové Přemyslu Šámalovi z 3. června 1931.

Josef Schieszl nehledal štěstí ve vnější okázalosti, v bohatství, ale v nitru člověka. -Naše duše, to je ten zlatý proutek, který nás může učiniti šťastnými.

Duše se svými schopnostmi, jsou-li řádně využity, jest tím bezpečným zdrojem štěstí. Ale také tento kouzelný proutek, jako onen z pohádek, musí být namáhavě vybojován přísnou duševní sebekázní, -69 čteme v konceptu přednášky -O štěstí a lidech šťastných-, která se uskutečnila 9. února 1902. Přehledněme-li dlouhý život Josefa Schieszla, můžeme vyslovit domněnku, že svůj proutek štěstí skutečně našel.

Poznámky

- 1) Při výkladu dějin fondu vycházím zejména z faktů obsažených ve spisu o fondu č. I/218. Státní ústřední archiv, fond Archivní registratura, 1955-1967, sign. 355,1, kart. 115.
- 2) Potvrzuje se prioritou věcného hlediska při pořádání osobních archivů veřejných činitelů, jak to v průběhu diskuse o osobních fondech požadoval např. J. Soukup. Srv. J. Soukup, K článku M. Wurmové o problematice písemných pozůstalostí. Archivní časopis, roč. 9, 1959, s. 230-234.
- 3) Shrnutí viz: R. Edererová - V. Podaný, K problematice osobních archivních fondů. Sborník archivních prací, roč. 34, č. 2, 1984, s. 322 n.
- 4) Základní osobní údaje o J. Schieszlovi jsou kromě běžných příruček (Masarykův slovník naučný, České biografie, Ottův slovník naučný - dodatky, Malá československá encyklopedie, Československý biografický slovník) čerpány zejména z osobního spisu J. Schieszla, uloženého v Archivu Kanceláře prezidenta republiky. Autorem stručného životopisu otištěného v: A. Kratochvíl, Dějiny Bučovic, díl VIII. Praha 1927, s. 12-13 je Schieszl sám (srv. Státní ústřední archiv, Pozůstalost JUDr. Josefa Schieszla /dále jen SÚA, Pzst. J. Schieszl/, inv. č. 1, kart. 1. Odkazy na fond vycházejí ze stavu uspořádání k 1.9.1993). Pro úplnost dodávám, že stručné informace o původci fondu byly zařazeny do některých reprezentativních zahraničních encyklopedií: Who's Who in Central and East Europe. Zurich 1937, s. 961 (srv. k tomu SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 1, kart. 1); The International Who's Who 1938. London 1938, s. 1015.
- 5) SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 7, kart. 1. Blahopřání B. Markalouse J. Schieszlovi k 60. narozeninám z 5.5.1936.
- 6) Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1. Dopis J. Schieszla neznámému adresátovi z 21.11.1933.
- 7) Tamtéž, inv. č. 1, kart. 1. Vzpomínka J. Schieszla na A. Schauera z roku 1942.
- 8) Tamtéž.
- 9) Tamtéž, inv. č. 147, kart. 8. Nedatovaná životopisná glosa J. Schieszla ke knize J. Kvapila -O čem vím-.
- 10) Tamtéž, inv. č. 136, kart. 7. Nedatovaný komentář J. Schieszla k údajnému dopisu E. Beneše K. Čapkovi z emigrace v roce 1938. O. Scheinpflugová existenci podobného dopisu popírá. O. Scheinpflugová, Český román. Praha 1946, s. 561. S pochybnostmi přistupují k dopisu i současní odborníci - srv. hodnocení A. Klimka in: Z druhé republiky, sv. 1. Praha 1993, s. 174 n. Dodejme, že dopisu nevyužili za války propagandisticky ani nacisté právě s ohledem na problematičnost jeho autentičnosti. Srv. SÚA, Úřad státního tajemníka při říšském protektoru, sign. 109-4-305.
- 11) Blíže viz Archiv Kanceláře prezidenta republiky, osobní spis J. Schieszla.

- 12) SÚA, fond Policejní ředitelství v Praze, 1921-1930, sign. S 2606/1, kart. 3316.
- 13) Srv. SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 8, kart. 1. Schieszlovy přednášky -O štěstí a lidech šťastných- (1902) a -O otázce náboženské- (po roce 1904).
- 14) Srv. T. G. Masaryk, V boji o náboženství. Praha 1904. Masarykovi vytýkal Schieszl zejména jeho apodiktčnost.
- 15) SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 1, kart. 1. Nedatovaná životopisná črta J. Schieszla -Můj případ-.
- 16) Tamtéž, inv. č. 188, kart. 9. Klín, 8.5.1914.
- 17) Tamtéž, inv. č. 136, kart. 7. Komentář J. Schieszla k údajnému dopisu E. Beneše K. Čapkovi z emigrace v roce 1938. Uvedená epizoda nesporně nezůstala bez vlivu na vztah Beneše a Schieszla.
- 18) Tamtéž, inv. č. 7, kart. 1. Srv. články k Schieszlovým 60. narozeninám v Lidových novinách z 30.4.1936 a v Národních listech z 1.5.1936.
- 19) Tamtéž, inv. č. 8, kart. 1. Nedatovaný Schieszlův rukopis z roku 1918.
- 20) F. Peroutka, Budování státu, díl III. Praha 1991, s. 906.
- 21) SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 92, kart. 7. Nedatovaný rukopis prohlášení -Příslušníkům České strany pokrokové-.
- 22) Srv. tamtéž, inv. č. 12, kart. 2.
- 23) Tamtéž, inv. č. 8, kart. 1.
- 24) Tamtéž, inv. č. 139, kart. 7.
- 25) Tamtéž, inv. č. 188, kart. 9.
- 26) Tamtéž, inv. č. 7, kart. 1. Blahopřejný dopis E. Soboty J. Schieszlovi k 60. narozeninám z 30.4.1936. Srv. též F. Peroutka, Budování státu, díl III. Praha 1991, s. 1155.
- 27) K násl. srv. SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 92, kart. 7.
- 28) Také tato iniciativa byla ovšem bedlivě pozorována Hradem. Srv. tamtéž, inv. č. 40, kart. 4.
- 29) Tamtéž, inv. č. 188, kart. 9.
- 30) Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1. Dopis J. Schieszla J. Stivínovi ze dne 7.7.1925.
- 31) Ve své glose z 20.9.1955 ke strojopisnému záznamu z 9.1.1926 charakterizuje Schieszl P. Šámala jako -vzácného, ušlechtilého a dobrého člověka-, který však prý pro politiku neměl -buňky-. Masaryk údajně se Šámalem počítal pouze pro styk s Preissem, Scheinerem, Kramářem. SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 180, kart. 8.
- 32) JUDr. Emil Sobota. Praha 1945, s. 14-15. Srv. též E. Sobota, Co byl protektorát. Praha 1946, s. 7-8 (předmluva J. Schieszla).

- 33) Srv. záznam z 8.4.1932, sign. T 664/32, přiložený k osobnímu spisu J. Schieszla v Archivu Kanceláře prezidenta republiky.
- 34) SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 7, kart. 1.
- 35) T. G. M. jak jsme ho viděli. Praha 1947, s. 210.
- 36) Srv. SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 188, kart. 9. Nedatovaná rukopisná poznámka J. Schieszla -Jak jsem podepisoval své žurnalistické články-.
- 37) Tamtéž, inv. č. 175, kart. 8. V Růžkově aféře šlo o podvrh Schieszlova dopisu, jenž měl nabízet peníze vedení lidové strany za likvidaci V. Tukey.
- 38) Tamtéž, inv. č. 143, kart. 8. Jednalo se o činnost šéfa zpravodajské služby J. Hajšmana. Zájemce o aféru upozorňují též na dokumenty vztahující se k činnosti jednoho z klíčových svědků - Bořivoje Nesměráka - uložené ve fondu.
- 39) Tamtéž, inv. č. 28, kart. 3. Zápis v diáři J. Schieszla ze dne 24.4.1925: -Stř. (Stříbrný - J.K.) mi sdělil, že navrhne mé jmenování prem. Pres. bude chtít Černého, toho nechť je soc. dem., tíží je vděčnost k němu (Lid. dům). Líbí se mu, že při své lásce k pres. mám kritický poměr k němu. Do min. nebudou snad povoláni úředníci z ministerstev. Úkoly: soc. pojištění, úřednickou otázku, berní reforma (volně bez zasahování pětky), voleb. řád (nemá znemožnit malé strany kvůli Bubníkovi). Meissner prý je mnou nadšen, Kramář uznává mou loyaltitu.-
- 40) Tamtéž, inv. č. 55, kart. 5. Srv. SÚA, fond Předsednictvo ministerské rady, inv. č. 2960, kart. 4067-4068.
- 41) Tamtéž, inv. č. 136, kart. 7.
- 42) -Vzpomínám s hrůzou na poslední měsíce vlády Prezidenta Osvoboditele,- přiznal J. Schieszl v dopise J. Smutnému z 22.10.1946. Tamtéž, inv. č. 8, kart. 1.
- 43) Tamtéž, inv. č. 98 a 96, kart. 7.
- 44) Chci na tomto místě upozornit alespoň na korespondenci J. Schieszla s J. Scheinerem z roku 1926 o sokolské ideji. Tamtéž, inv. č. 97, kart. 7.
- 45) Tamtéž, inv. č. 125, kart. 7.
- 46) Tamtéž, inv. č. 111, kart. 7.
- 47) Seriál Schieszlových článků -Průmysl a politika- a ohlasy na ně viz tamtéž, inv. č. 189, kart. 9.
- 48) Tamtéž, inv. č. 10, kart. 1.
- 49) Uvádím alespoň příklad z nejbližšího okolí J. Schieszla: E. Sobota, Rozpaky s demokracií. Praha 1927. V knize -Jsme stále ještě demokraté?- (Praha 1936) upozornil Schieszlův podřízený z Kanceláře prezidenta republiky na některé radikálnější domácí návrhy na reformu politického systému v ČSR, jež časově předcházely vystoupení Schieszlova (F. Weyr, J. Krejčí, F. Sander, manifest -Demokracie řádu a činu-).
- 50) SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 2, kart. 1.
- 51) Tamtéž, inv. č. 28, kart. 3. Své argumenty opakoval J. Schieszl podle

diářového záznamu z 6.4.1933 i T. G. Masarykovi, přičemž výslovně upozornil na některé výsledky Mussoliniho režimu v hospodářské a sociální sféře. Ze zápisu vyplývá, že prezident Schieszla vyslechl, s jeho názory se však neztotožnil. O Itálii byl Schieszl informován mj. znalcem tamějších poměrů, šéfredaktorem časopisu Zlín A. Cekotou - viz tamtéž, inv. č. 70, kart. 6.

52) Program (Demokratický střed), roč. 1, č. 27, 19.7.1935, s. 1-2. Tento článek není jako jediný ze zmíněných uložen v osobním fondu J. Schieszla. Jak však vyplývá z přiložené korespondence, Schieszl o něm věděl.

53) Srv. SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 189, kart. 9. Dopis J. Schieszla redaktoru Práva lidu J. Koudelkovi z 11.7.1935.

54) Srv. Schieszlovu vzpomínku na J. Preisse v glose ke knize -Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T. G. Masaryka- z let 1954-1955 tamtéž, inv. č. 11, kart. 2. V Schieszlově pozůstalosti jsou uloženy písemnosti, dokládající jeho styky s Preissem - srv. tamtéž, inv. č. 171, kart. 8.

55) Tamtéž, inv. č. 188, kart. 9. Schieszlova vzpomínka -Jak vládl prezident Masaryk?- uveřejněná v roce 1947 v Naší době.

56) Archiv Kanceláře prezidenta republiky, osobní spis J. Schieszla. Ve světle těchto faktů zní krajně nevěrohodně pozdější konstrukce V. Kopeckého, že Schieszl v době mnichovské krize bránil akcím na záchranu republiky (V. Kopecký, ČSR a KSČ. Praha 1960, s. 272). J. Schieszl tuto Kopeckého konstrukci glosoval slovy: -Nic takového se nestalo.- (SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 11, kart. 2).

57) Srv. SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 2, kart. 1. Dopis J. Schieszla neznámému adresátovi z 7.3.1956.

58) Tamtéž, inv. č. 141, kart. 8.

59) -Teprve při výkladu p. pres. jsem prohlédl, co znamená rozdělení národa na emigraci, polit. vězně, barikádníky (partyzány) a zrádce či kolaboranty. Odcházet jsem z hradu jako spráskaný-, čteme v nedatovaném konceptu dopisu J. Schieszla J. Jünovi(?). Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1. Srv. též poznámky J. Schieszla k údajnému dopisu E. Beneše K. Čapkovi z emigrace v roce 1938 tamtéž, inv. č. 136, kart. 7.

60) Blíže k tomu viz Archiv hlavního města Prahy, fond -Malý dekret-, sign. 36-19029. Srv. též O. Scheinpflugová, Český román. Praha 1946, s. 552-553.

61) SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 188, kart. 9.

62) Tamtéž, inv. č. 11, kart. 2. Schieszlova glosa -Skok ve vývoji situace-.

63) Srv. Schieszlovu rukopisnou glosu z 19.5.1957 tamtéž, inv. č. 11, kart. 2. Konstatování J. Schieszla z dopisu V. Pekárkovi z 28.12.1955 -jsme skoro žebráci- je nanejvýš výmluvné. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1.

64) Tamtéž, inv. č. 7, kart. 1.

65) J. S. Guth-Jarkovský, Paměti, díl III, sv. 1. Praha 1929, s. 284.

66) V dopise M. Jungové z 15.9.1926 poděkoval J. Schieszl za nabídku jakési -africké opice- a přiznal, že se členy rodiny vede mnohaletý boj o -domácí

zvěřinu-. Připustil, že je -zásadním odpůrcem těchto tvorů (tedy psů, koček či morčat - J.K.) ve svém domě-. SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 2, kart. 1.

67) Tamtéž, inv. č. 28, kart. 3. Záznam v diáři J. Schieszla z 8.9.1933. Švehlův výrok je třeba ocenit i z toho důvodu, že mezi oběma muži nepanovaly vztahy právě idylické.

68) Archiv Kanceláře prezidenta republiky, osobní spis J. Schieszla.

69) SÚA, Pzst. J. Schieszl, inv. č. 8, kart. 1.

Jiří Křesťan

JUDR. JOSEF SCHIESZL UND SEINE SCHRIFTLICHE VERLASSENSCHAFT

Zusammenfassung

Diese Studie unterrichtet über den Inhalt der schriftlichen Verlassenschaft von JUDr. Josef Schieszl (30.4.1876 - 10.3.1970), der die politische und legislative Sektion der Kanzlei des Präsidenten der Republik in den Jahren 1920-1938 leitete und außerdem als Minister für Sozialfürsorge und Verwalter des Ministeriums für öffentliche Gesundheit und Körpererziehung in der zweiten Beamtenregierung des Premiers J. Černý im J. 1926 tätig war. Das Staatliche Zentralarchiv in Prag erhielt diesen Archivbestand als persönliche Gabe dieses Politikers in den Jahren 1964-1965.

Als Aufbewahrungsprinzip dieses Archivbestandes, der größtenteils zur Zeit der Übergabe durch den Verfasser noch unsortiert blieb, wurde das Sachprinzip angenommen. Die Verlassenschaft von Dr. Schieszl umfaßt viele Schriften, die sowohl zum Vervollkommen der Erkenntnisse über politisches Leben der sog. ersten Republik (vor allem über Prager Burgpolitik) und über das Vereinsleben (in erster Reihe betreffen die bedeutenden Archivalien die Tätigkeit des Gesellschaftsklubs in Prag), als auch zur Kenntnis des Tätigkeitsablaufes in der Kanzlei des Präsidenten der Republik beitragen können. Größte Aufmerksamkeit ziehen seine Tagebücher aus den Jahren 1922-1936 an, die vor allem Vermerke über seine Verhandlungen mit bedeutenden tschechoslowakischen Politikern enthalten.

Diese Studie ist der Persönlichkeit Dr. Josef Schieszl gewidmet, dabei wird seine amtliche, politische und publizistische Tätigkeit berücksichtigt. Dr. Schieszl gehörte am Anfang des Jahres 1918 zu den Gründern der Tschechischen staatsrechtlichen Demokratie, in die er gemeinsam mit der Gruppe der bedeutendsten Vorsteher der Tschechischen Fortschrittspartei eingetreten ist. Für die realistischen Politiker wurde die neue Partei zum Symbol des tschechischen politischen, alle Klassen- und Ständebarrieren überwindenden Lebens. Als sich in der Nationaldemokratischen Partei die rechte Flügelrichtung durchsetzte, die an das staatsrechtliche Prinzip und an das Entgegenkommen gegenüber die Linke zweifelte, verließ J. Schieszl die Partei und blieb weiter ohne Parteizugehörigkeit. Er wies entschieden alles Streben einiger realistischen Politiker nach Erneuerung der Tschechischen Fortschrittspartei ab.

Seine Tätigkeit in der Kanzlei des Präsidenten der Republik wurde von den Politikern und Publizisten hoch geschätzt, vor allem deshalb, weil er durch seine geduldige und unauffällige Arbeit zur Erhaltung der angemessenen Kontakte zwischen den einzelnen politischen Parteien und Persönlichkeiten beigetragen hat. Dem gleichen Ziel hat er auch seine Tätigkeit in dem Gesellschaftsklub gewidmet. Während seiner zahlreichen publizistischen Auftritte bewies er immer zurückhaltende, objektive und unparteiische Stellung. Der breiteren Öffentlichkeit wurde er vor allem durch seine Aufsatzreihe »Industrie und Politik« aus den Jahren 1935-1936 bekannt, in der er eine Reform des politischen Systems durch Übernahme einiger Elemente des ständischen Regierungssystems entwarf.

Dr. Schieszl verließ die Kanzlei des Präsidenten der Republik nach der Abdikation des Präsidenten Edvard Beneš. Nach dem Jahre 1939 griff er in das politische Leben nicht bedeutungsvoll ein. In seiner Verlassenschaft kann man aber eine ganze Reihe eigenhändiger Vermerke finden, die beweisen, wie er die Entwicklung sowie in der Tschechoslowakei, als auch im Ausland verfolgte.